

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHÚNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR

XV. KÖTET. — 9. SZÁM.

EMLÉKBESZÉD
HUBER ALFONZ

K. TAG FELETT

KÁROLYI ÁRPÁD

RENDES TAGTÓL

(Felolvasta a M. T. Akadémia 1911. december 18-án tartott összes ülésén)

ARCZKÉPPEL

Ára 80 fillér

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1912

EMLEKBESZÉDEK

A M. T. AKADEMIA ELHUNYT TAGJAI RÓL.

I. kötet.	I. Korponay János l. t.-ről. <i>Kápolnai Pauer István</i> l. tagtól	— kor. 20 fill
	II. Suhayda János lev. tagról. Dr. <i>Konek Sándor</i> r. tagtól	— > 20 >
	III. Morócz István lev. tagról. <i>Galgóczy Károly</i> lev. tagtól	— > 20 >
	IV. Révész Imre l. tagról. <i>Ballagi Mór</i> r. tagtól	— > 40 >
	V. Broca Pál külső tagról. <i>Lenhossek József</i> r. tagtól	— > 60 >
	VI. Asbóth Lajos lev. tagról. <i>Kápolnai Pauer István</i> lev. tagtól	— > 20 >
	VII. Ami Boué külső tagról. Dr. <i>Szabó József</i> r. tagtól	— > 20 >
	VIII. Fabritius Károly lev. tagról. <i>Kozma Ferencz</i> lev. tagtól	— > 80 >
	IX. Jerney János emlékezete. <i>Gyárfás István</i> lev. tagtól	— > 40 >
	X. Mihályi Károly lev. tagról. <i>Domanovszky Endre</i> lev. tagtól	— > 20 >
II. kötet.	I. Molnár Aladár levelező tagról. <i>Tanárky Gedeon</i> l. tagtól	— > 40 >
	II. Árkosi Benkő Dániel lev. tagról. <i>Galgóczy Károly</i> lev. tagtól	— > 20 >
	III. Mailáth Gy. emlékezete. Gr. <i>Szécsen Antal</i> t. tagtól	— > 20 >
	IV. Charles Róbert Darwin k. tagról. <i>Margó Tivadar</i> r. tagtól	— > 80 >
	V. Wöhler Frigyes k. tagról. <i>Nendtvich Károly</i> l. tagtól	— > 20 >
	VI. Érkövy Adolf l. tagról. <i>Galgóczy Károly</i> l. tagtól	— > 20 >
	VII. Zsivora György l. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> rendes tagtól	— > 40 >
	VIII. Fenzl Ede k. tagról. Dr. <i>Haynald Lajos</i> igazg. és t. tagtól	— > 60 >
	IX. Sainte-Claire Deville Henrik k. t.-ről. <i>Than Károly</i> r. tagtól	— > 60 >
	X. Mignet Ferencz k. tagról. <i>Trefort Ágoston</i> igazg. tagtól	— > 20 >
III. kötet.	I. Tarczay Lajos rendes tagról. <i>Török József</i> r. tagtól	— > 20 >
	II. Thiers Lajos Adolf k. tagról. <i>Trefort Ágoston</i> t. tagtól	— > 20 >
	III. Lönnrot I. k. tagról. <i>Hunfalvy Pál</i> r. tagtól	— > 40 >
	IV. Baintner János l. tagról. <i>Apáthy István</i> r. tagtól	— > 20 >
	V. Guizot Ferencz k. tagról. <i>Trefort Ágoston</i> t. tagtól	— > 20 >
	VI. Horváth Cyrill tiszt. tagról. Dr. <i>Pauer Imre</i> tiszt. tagtól	— > 20 >
	VII. Davis József Bernát k. tagról. <i>Lenhossek József</i> rendes tagtól	— > 40 >
	VIII. Vandrák A. lev. tagról. <i>Vécsey Tamás</i> lev. tagtól	— > 40 >
	IX. Konek Sándor r. tagról. <i>Kautz Gyula</i> r. tagtól	— > 20 >
	X. Kruesz Krizosztom t. tagról. <i>Hollósy Jusztinián</i> lev. tagtól	— > 40 >
IV. kötet.	I. Zsoldos Ign. r. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	— > 60 >
	II. Benfey Tivadar k. tagról. <i>Budenz József</i> r. tagtól	— > 20 >
	III. Frankenburg Adolf l. tagról. <i>Vadnai Károly</i> l. tagtól	— > 40 >
	IV. Tárkányi Béla József t. tagról. <i>Szvorényi József</i> t. tagtól	— > 60 >
	V. Dr. Henle Jakab k. tagról. Dr. <i>Mihalkovics Géza</i> r. tagtól	— > 20 >
	VI. Pompéry János l. tagról. <i>Joannovics György</i> t. tagtól	— > 20 >
	VII. Gyárfás István l. tagról. <i>Szilágyi Sándor</i> r. tagtól	— > 20 >
	VIII. Kovács Pál lev. tagról. <i>Vadnai Károly</i> r. tagtól	— > 20 >
	IX. Ladányi Gedeon l. tagról. <i>Szabó Károly</i> r. tagtól	— > 20 >
	X. Korizmiás László t. tagról. <i>Galgóczy Károly</i> lev. tagtól	— > 20 >
V. kötet.	I. Fábián Gábor rendes tagról. <i>Zichy Antal</i> t. tagtól	— > 20 >
	II. Tanárky Gedeon lev. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	— > 80 >
	III. Dr. Zlamál Vilmos lev. tagról. <i>Galgóczy Károly</i> lev. tagtól	— > 20 >
	IV. Fleischer Leberecht Henrik k. t.-ről. <i>Goldziher Ign.</i> l. tagtól	— > 60 >
	V. Hornyik János lev. tagról. <i>Szilágyi Sándor</i> r. tagtól	— > 40 >
	VI. Reichard Henrik Vilmos k. tagról. <i>Kamitz Ágost</i> lev. tagtól	— > 40 >
	VII. Boissier Péter Edmund k. tagról. Dr. <i>Haynald Lajos</i> t. tagtól	— > 40 >
	VIII. Greguss Ágost rendes tagról. <i>Bánóczi József</i> l. tagtól	— > 40 >
	IX. Grote Artur külső tagról. Dr. <i>Duka Tivadar</i> l. tagtól	— > 20 >
	X. Rózsay József t. tagról. Dr. <i>Batizfalvy Sámuel</i> l. tagtól	— > 40 >
VI. kötet.	I. Petzval Ottó r. tagról. <i>Kondor Gusztáv</i> l. tagtól	— > 20 >
	II. Ökröss Bálint lev. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	— > 40 >
	III. Hunfalvy János r. tagról. <i>Keleti Károly</i> r. tagtól	— > 60 >
	IV. Tóth Ágoston lev. tagról. <i>Hollán Ernő</i> t. tagtól	— > 40 >

A. Huber

EMLÉKBESZÉD HUBER ALFONZ K. T. FELETT.

KÁROLYI ÁRPÁD r. tagtól.

(Felolvasta a M. Tud. Akadémia 1911 decz. 18-án tartott összes ülésén.)

Tisztelt Akadémia !

A második osztály megtisztelő megbízásából nekem jutott a föladat Akadémiánk egy nagyérdemű néhai kültagja iránt a kegyelet ama kötelességét leróni, melynek végrehajtásában Acsády Ignác tagtársunkat a korai halál meggátolá.

Mikor én a pietás e kötelmének teljesítéséhez hozzáfogok, úgy érzem, mintha Huber Alfonz emlékét ünnepezve, valami »lapis refugii« enyhadó árnyékába lépnék.

Mert a legújabb időkben, olyformán, mint a mult század 50-es éveiben volt, úgy látszik divattá lesz Ausztria, Németország, sőt a Svájc némely köreiben is, történetirodalmunknak csakugyan nem tagadható fogvatkozásait nem azzal a tárgyilagossággal bírálni, a mely a föltétlen tiszteletet parancsoló német szaktudományhoz egyedül méltó volna ; hanem a megfogvatkozott jóakarat olyan egyoldalúságával, mely még az őszinte törekvést is alig ismeri el, a hibákat ellenben kiszinezi ; ocsút és tiszta szemet egyaránt kiforgat hát a kritika rostájából.

Ez elől az irányzatos túlszigor elől jól esik Huber Alfonz emlékéhez menekülnünk, a ki férfikora delén túl megtanulta nyelvünket, megismerte, megbecsülte és fölhasználta szakirodalmunkat, sőt segélyével igaz gyöngyöket hozott föl multunk tengerének mélyéből . . .

. . . Huber Alfonz 1834-ben a tiroli szép Zillertal egy kis hegyi községében született. Még 13 éves korában csekély birtokú szegény földműves apjának kecskéit őrizé s iskolázni a messzefekvő faluba járt, a hol délben a jólelkű plébánosnál volt szabad maradnia. Itt a paplakban bukkant rá véletlenül egy akkoriban nagyon elterjedt német világtörténeti műnek egy ócska példányára, a melynek olvasgatása elhatározó lőn egész életére : a kis kecskepásztort gimnáziumba adták Hallba, onnan Innsbruckba, a hol sok nélkülözés között, de kitűnően fejezte be a középiskolát.

Kevés öröm, kevés gondatlan óra jutott a gimnáziumi évek alatt a szegény parasztfiúnak osztályrészüil, — és mégis azt mondhatjuk, hogy nem sok tudós alapozta meg élethivatását, kezdette meg tanulmányait oly szerencsés külső és szellemi körülmények közt, mint ő.

Mert az az idő, mikor Huber a gimnázium utolsó osztályait járta s az innsbrucki egyetem bölcsészeti karán a történelmi szakokra beiratkozott, epochális idő volt Ausztria szellemi kultúrájának s különösen főiskolai oktatásának fejlődésében . . . Egy, a tudomány és magasb műveltség iránt kitűnő érzékkel bíró s hivatásának magasztos föladatait teljesen átérző és megértő közoktatásügyi minister fáradhatatlan buzgalommal igyekezett kihasználni annak a centralizáló absolutismusnak, mely egyebekben súlyos teher gyanánt nehezedett a lelkekre, összes eszközeit a maga ressortja érdekében. Sem egyházpolitikai álláspontja, sem magyarországi germanizáló törekvése nem jöhetnek tekintetbe Thun Leónak ezen emlékbeszéd alanyánál. Itt csak azt szabad és azt kell néznünk és elismernünk, hogy szemben a márczius-előtti idők elmaradottságával, mely Ausztriában csupán az orvosi és technikai tudományokat, mint az államra nem-veszélyeseket engedé fölvirágozni, egyébként pedig azt tartá, hogy »a vezető társadalmi osztály ne üzzön hiábavaló luxust fölösleges ismeretekkel«, a nagyműveltségű minister lelkesen karolta föl a felsőoktatás ügyét. Buzgón igyekezett a kormánya alatti osztrák főiskolákat a német egyetemek magas színvonalára emelni ; behozta a fakultásokon, főleg a bölcsészetin az igazi tudományos, t. i. a seminariumi oktatás intézményét s különös gondot fordított a történelmi disciplinákra. Cél tudatosan kereste a megüresedett történelmi tanszékekre a kiváló erőket ; buzgó katolikussága és osztráksága

nem gátolá abban, hogy porosz protestánst vagy svájczit zsidót, egy Sickelt vagy egy Büdingert hívjon meg a legelőkelőbb katedrákra, ha a meghívottak tudományos tanári működéséhez jogos reményeket köthetett. Megteremté a bécsi Institut für österreichische Geschichtsforschung most is nagyhirű, a maga nemében egyedül álló intézetét s életre hívta az innsbrucki történelmi iskolát, midőn szerencsés választással s még szerencsésebb emberismerettel Böhmernek, a modern német történetkutatás egyik vezéralakjának ajánlatára a fiatal weszfáli historikust, Fickert, a vele folytatott beható párbeszéd után rendes tanárnak nevezteté ki az innsbrucki egyetemre.

Julius Ficker, a középkori német historia, jogtörténelem és oklevéltan e kimagasló bűvára három tulajdonságot hozott magával az egyetemi tanszékre. Először azt az abszolút tiszta idealismust, melylyel hivatása és szaktudománya iránt el volt telve. Másodszor a tanácscsal és tettel segíteni mindig kész emberbarátnak az egész életre kiható jóakarátát azon hallgatói iránt, a kikben igazi tehetséget fődözött föl s a kiknek egyszersmind komoly törekvéséről is meggyőződött. Végre rengeteg szakismeret mellett kiválóan finomélű kritikai elmét és szilárd módszert. A történelem kútfőszerű tárgyalásáról s a történelmi kritikáról szóló kollégiumai — mint később nagyhirűvé vált tanítványa, Schäffer-Boichorst, mondá — páratlanok voltak akkor a maguk nemében, úgyannyira, hogy Ficker seminariumába távolról sereglettek a német föld tudományszomjas ifjai, a kik közül többekből a történetkutatás egy-egy oszlopos tagja lőn.

Ennek a kiváló professornak, ennek, a mint maga nevezé magát, »hidegvérű weszfálinak«, a ki azonban keble mélyén meleg emberszeretet ki nem égő tüzét ápolá, került működése első éveiben, az egyetemi és semináriumi szakoktatás föllendülésének virágos korszakában keze alá, testvéri, sőt atyai jóindulata bőv-körébe a szerencsés Huber. A tehetségével és törekvése komolyságával egyaránt kiváló tanítvány mihamar kedvence lőn mestérének, a ki becsvágyát helyezte abba, hogy a kitünő ifjúból kitünő tudóst neveljen. Szinte irigység fogja el az embert, ha olvassa azokat a félévi jelentéseket és leveleket, a melyeket Ficker a maga történeti seminariumának működéséről s a benne különösen Huber által elért eredményekről a miniszterhez intézett, meg a

válaszokat, a melyek rájuk a ministertől jöttek.¹⁾ Irigység a tanítvány iránt, a kinek olyan mestert juttatott a jó sors és irigység a professor iránt, a kinek munkálkodását egy akkoron hatalmas nagy birodalom ezergondú államférfia oly részletekbe menő figyelemmel kíséri, biztatja és támogatja. Mert Thun, a ki ott a Lajthán túl a valódi tudományosság palántás kertjeinek jó megágyazásában, a gondosan megválasztott kertészekkel való élénk összeköttetésben és a növekvésnek indult fiatal hajtások jóakaró ápolásában kereste és találta hivatása legfőbb földadatait az oktatás terén, őszinte örömmel vette tudomásul Ficker tudósításait seminariumi hallgatói s köztük főként Hubernek előmeneteléről. S mikor az egyetemi évek végezte, a doktorátus és a középiskolai tanári oklevél megszerzése után arról kellett dönten, hogy a vagyontalan Huber kenyéradó pályára, gimnáziumi tanárságra lépjen-e, vagy pedig az egyelőre száraz kenyérhajat sem nyújtó egyetemi magántanárságra készüljön: Ficker kérésére Thun gyorsan intézkedett, hogy Huber mint Ficker seminariumának assistense akkora ösztöndíjban részesüljön, a mely lehetővé teszi neki a tudományos pályán való megmaradást. A derék ifju, a kiben a szép talentumot, az erős fejlődő természetes elmeélt, a könnyű fölfogást, a fáradhatlan kitartást s a gáncs nélkül való erkölcsi viselkedést mestere ismételve is kiemelte a minister előtt, alig egy év múlva már az egyetemes és osztrák történet magántanárává habilitálta magát az innsbrucki egyetemen. És sajátságos összejátszása a véletlennek, hogy Thunnak legutolsó kormányzati, ministeri ténye 1860 október 20-án Huber magántanárságának megerősítése volt.²⁾

Az új dócensnek ebbeli működése első esztendejében jelent meg első nagyobb dolgozata és pedig a bécsi akadémia Sitzungsberichtéi között.³⁾ A dolgozat, a melyre jól illik az a latin mondás, hogy »ex ungue leonem«, azoknak a XI. századig visszanyúló osztrák szabadalomleveleknek kérdésével foglalkozott, a melyek

¹⁾ Lásd: Jul. Jung: Julius Ficker (1826—1902). Ein Beitrag zur deutschen Gelehrten-geschichte (Innsbruck 1907) 205., 216., 220. és köv. lapokon.

²⁾ Jung id. m. 282—283. l.

³⁾ Über die Entstehungszeit der österr. Freiheitsbriefe. Sitzungs-berichte der kais. Akademie der Wissenschaften, 34. kötet (1860).

Ausztriának, mondhatni, teljes függetlenséget biztosítának a Németbirodalmon belül, hercegeit pedig mint főhercegeket rangban a választófejedelmek után minden más német fejedelemlnek elébe helyezték. Mivel e kiváltságleveleket IV. Frigyes császár ünnepélyesen megerősíté s a bennükfoglalt jogokat Ausztria és hercegei azóta tényleg élvezték is : érthető, ha mintegy ereklYESZERŰ tiszteletben részesültek ezek az oklevelek. Mikor azonban a 19. század közepén a német jogtörténet föllendülésével észre kezdte venni a tudós világ, hogy amaz oklevelek tartalma semmikép sem vág össze az egykorú közjogi viszonyokkal, kipattant a hamisítás gyanúja ellenük. S míg a bécsi történelmi iskola régi előkelőségei, rosszul alkalmazott loyaltással a Habsburgok iránt, azt állíták, hogy a hamisítások a nagy interegnum alatt s a cseh Ottokár uralma idejében készültek, Wattenbach rámutatott a hamisítóra IV. Rudolf osztrák hercegnek, a bécsi egyetem alapítójának személyében. A vitás kérdést Ficker biztatására már az ő történelmi semináriumában bonczolni kezdé a fiatal Huber s kutatásait később kimélyítve, róluk a mondott dolgozatban számolt be. Az a világos, egyszerű és megdönthetlen módszerű okoskodás, a melylyel a hamisított szabadalomlevelek keletkezése idejét vizsgálgatta s benső okoknál fogva az időhatárokat körülöttük mind szűkebbre szorítván, végre megjelölte azt a néhány hónapot, a melyen belül a hamisításoknak meghatározott tendenciákból keletkezniök kellett, annyira meggyőző és a vitát annyira lezáró volt, hogy a fiatal bűvárt egy csapással a komoly tudósok sorába emelte.

Kevés időre rá egy másik munkával mutatta magát mestere méltó tanítványának Huber, melynek eredete szintén Ficker seminariumi gyakorlataiba nyúlik vissza s a mely a svájci szövetség megalakulásáról s vele összefüggésben a Tell Vilmos-féle monda történeti értékéről szól.¹⁾ Ennek a kérdésnek már akkor közel 300 esztendő s irodalma volt, de Svájczban s másutt is még mindig ne-nyúlj-hozzám-virágnak tartották a nemzeti hagyományt, bár Svájcz hírneves fia, Kopp, az egész elbeszélést a regék országába utalá. Fickernak szigorú methodusa alapján nézett

¹⁾ Die Waldstätte Uri, Schwyz, Unterwalden bis zur festen Begründung ihrer Eidgenossenschaft, mit einem Anhang über die geschichtliche Bedeutung des Wilhelm Tell. — Innsbruck 1865.

most e kérdéssel farkasszemet Huberünk s ellenmondást nem tűrő fejtegetései meggyőznek arról, hogy a Habsburgok a svájci szövetséget megalapító Waldstätteknek többszörös jogi alapon is mindvégig törvényes urai voltak s hogy a surlódások azért keletkeztek közöttük, mert a Habsburgok a maguk birodalmi vogti, azaz védnöki minőségében kötelességük szerint becsülettel megvédték az einsiedelni, engelsbergi, zürichi stb. őskolostorok földesúri jogait a Waldstättek gyakran brutális támadásai ellen s hogy e svájci területek jobbágylakóinak az egyes császárok tisztán csak politikai okokból adták a folyton erősödő Habsburgok ellen a jogfosztó, törvénytelen kiváltságokat.

E történeti megállapítások után fog Huber a Tell Vilmos mondája elemzésébe és kimutatja, hogy sem Gesslerről, sem Tellről nem tudnak sem az egykorú svájci kútforrások, sem a közvetlen utána következő hosszú évtizedeken keresztül semmit s csak a 15. század végefelé említi egyik krónika először Gessler nevét. Ettől kezdve bővül aztán a monda, míg a 16. század végéig a maga teljességében végkép kialakul azon tökéletesen hasonló tárgyú mondák mintájára, a melyek norvég és dán földön, az angoloknál és a Rajna mentén már évszázadokkal előbb gyönyörködtették a hallgatókat. Még Tellnek keresztnéve is az angol mondából lőn átvéve, mert a Vilmos név sem abban az időben, a melyben a monda játszik, sem később az egész éjszaki Svájcban soha nem volt használatos; Tell nevű család pláne csak a 17-ik század végéről mutatható ki s már a monda befolyása alatt, mert az első Tell még mint Nell van az anyakönyv születési rovatába bevezetve, sőt a leánytestvére még mint Nell halt és temetettet is el.

Huber dolgozata a kérdés történettudományi oldalát egyszerűsmindenkorra lezárta, fiatal szerzőjének nevét pedig tágabb körökben ismertté tette. De nem is késett a jutalom. Négyévi docentúra után pártfogója, Ficker, Waitz mellett a középkori német jogtörténelem legalaposabb művelője, átlépett az innsbrucki egyetem jogi karához, hogy történelmi tanszékét kedvencz tanítványának adhassa át. Ez meg is történt s a fiatal docens 1863-ban egyszerre rendes tanárrá lőn az egyetemes történelem tanszékére kinevezve. Mint ilyen, már a következő évben egy újabb monografiával gazdagítja a szakirodalmat. 1864-ben ünnepelték ugyanis Tirol Ausz-

triához való csatoltatásának 500 éves jubileumát, s a monografia ennek az Ausztriára és az osztrák uralkodó házra oly nagyjelentőségű uniónak oknyomozó történetét tárgyalá.¹⁾ Nagy részben teljesen új okleveles adatok alapján ismerteti itt a szerző a 14-dik század közepe előtt élt osztrák hercegeknek a birtokszerzésben bámulatosan előrelátó politikáját; a körülményeket, a melyek közt a görcei grófok tirolai ágából való utolsó női örökös a grófságot a Habsburgokra hagyta s a küzdelmeket, a míg IV. Rudolfnak a Wittelsbachok ellen a szép örökség biztosítása és ezzel a Habsburgok hatalmának igazi megalapozása sikerült. Most már csakugyan megvolt a délnyugati Németországban, a sváb földön és Elzászban elszórt ősi nagy Habsburg-birtokokkal az egyenes összeköttetés; a Habsburgok most már nem tarthattak többé semmi versenytárstól, a ki őket erős helyzetükből kiszoríthatná; sőt kezükben lévén az Olaszországhoz vezető legkönnyebb utak, tőlük függött nagyhatalmi szerepüket előkészíteni a jövő századokra.

A németosztrák történelemnek ismét egy érdekes problémáját oldotta hát meg végérvényesen a fiatal tanár e jubilaris műve, a melynek készülése közben csaknem maguktól halmozódtak föl az adatok egy további monografiához. Ebben az új műben Tirol megszerzőjének, a Habsburgház második megalapítójának, IV. Rudolf hercegnek életrajzát²⁾ vette tollára Huber, méltóan örökítvén meg benne a kiváló tehetséggel, erélylyel és nagyra-vágyással bíró fiatal fejedelmet, a ki lelkileg és — öles magasságú szikár alakjában — testileg is emlékeztetett szépapjára, az első Habsburg-császárra. Főként a szellemi és anyagi kultúra történetének keretében válik előttünk rokonszenvessé az ifju uralkodó, a ki annyira reformatórius irányban haladt és a polgári, városi munkás elemnek annyira kedvezett, hogy mint életírója mondja, az egész középkor törvényhozásában alig lehet párját találni. Az ő emlékét dicséri a bécsi Szt. István temploma is, melyet leégése után góth stylben kezdett újra építeni; s különösen megóvjá nevét a feledéstől a bécsi egyetem, melyet ő alapított. Ért-

¹⁾ Geschichte der Vereinigung Tirols mit Oesterreich und der vorbereitenden Ereignisse. — Innsbruck 1864.

²⁾ Geschichte des Herzogs Rudolf IV. von Oesterreich. — Innsbruck 1865.

hető, ha a történetíró ezt a fiatal fejedelmet, a ki rövid hétévi uralkodása alatt annyi hasznosat tudott alkotni, nem ítéli el keményen azért a botlásáért, hogy túlságos becsvágyától ösztönöztette, családjának tényleg amúgyis meglevő hatalmi állásához a multba is visszagyökerező jogczímet keresett s e célból azokat a császári privilegiumokat koholtatá, a melyekről az imént szoltam.

Míg Huber ez utóbbi két munkájához gyűjté az adatokat, az alatt őt és mesterét, Fickert s velük együtt a német történetkutatók díszes gárdáját nagy veszteség érte a már említett Böhmernek 1863-ban történt halála által. Méltán siratta Huber a nemeslelkű férfiút, a ki őt is mint másokat, anyagi eszközökkel segíté munkálkodásában s a kinek gazdag irodalmi hagyatékát földolgozni immár barátainak és tanítványainak föladata lón.

A kontinens középkori történetével foglalkozók jól tudják, mit jelent Joh. Friedr. Böhmer neve. A frankfurti születésű tudós gyermekéveit a 19. század elején a francia uralom alatt élte át. Romanticismusra hajló lelkében az idegen uralom kitörülhetetlen nyomokat hagyott s egyszersmind rajongásszerű érzelmeket is ébresztett a széthullt Németbirodalom egykori dicsősége és multja iránt, a melynek kutatását élete föladatául választá. Jó sorsa már pályája kezdetén összehozta a német megújulás apostolával, báró Steinnal. Ennek fölszólítására lépett be az akkoriban megalakult »Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde« tagjai közé, melynek és ezzel egyúttal a világ legelsőrangú történetirodalmi vállalatának, a Monumenta Germaniae-nak Petzcel együtt hosszú ideig igazgatója volt. E nagy nemzeti intézménynél Böhmer az oklevelek gyűjtését és kiadását vállalá magára s ebbeli előkészületei között fogamzott meg agyában az a, Wattenbach szerint, epochális ¹⁾ gondolat a szaktudomány terén, hogy a németbirodalmi állami vonatkozású oklevelekről, melyek részben kiadatlanul heverték, hozzáférhető vagy megközelíthetetlen helyeken, részben három század óta déli, nyugoti és Közép-Európa összes országaiban könyvek és nyomtatványok ezreiben jobb és rosszabb kiadásban napvilágot láttak, egy kritikai jegyzéket kellene összeállítani, olyan formán, ha szabad a kései hasonlattal

¹⁾ Wattenbach cikke Böhmerről az Allgem. Deutsche Biographie 3. köt. 76 és köv. lapjain.

élnem, mint a modern műgyűjtemények catalogue raisonnéjai. Nem kímélve időt, fáradságot és mert gazdag ember volt, nagy anyagi áldozatokat sem, fogott terve megvalósításához Böhmer s mikor kritikai jegyzékének, a »Regesta Imperii«-nak első füzetei megjelentek: általános elismerés jutalmazta az érdemes férfit, a ki, mint egy neves történetbűvár olyan szépen mondja, Regestáiban mintegy zsinorra fűzte a történelem salaktól megtisztított igaz gyöngyeit. Természetes, hogy az epochális összmű befejezéséhez egy emberélet elenyésző csekély volt. Ezt jól tudta Böhmer s végrendeletében bőkezűen gondoskodott arról, hogy a nagy mű folytatható s tökéletesb kiadásban befejezhető legyen. Nagy irodalmi hagyatékán tanítványai úgy osztakoztak, hogy a Regesták ügyét Ficker vette kezébe, a kinek vezetése alatt és közreműködésével egész csapata a kitűnő kutatóknak, Mühlbacher, Ottenthal, Redlich folytatták és tökéletesbiték a monumentális munkát. A vezér legöregebb tanítványa, Huber, pedig azzal fejezte ki háláját Böhmer iránt, hogy IV. Károly császár regestáinak kidolgozását vállalá el a hagyatékából.

Ez a munka, mely hat álló esztendő vett igénybe életéből, öt folytatásban 1874 és 1877 közt jelent meg s nyolczadfélezer állami vonatkozású oklevél kritikai és tartalmi jegyzékét adja az 1346 és 1378 közé eső időből.¹⁾ A Regestákat Böhmer intentiói szerint megelőzte IV. Károly uralkodásának tömör története, bírálata és jellemzése, mely utóbbiban Huber valóságos kis tudományos bijout nyújtott. Külön tanulmány gyanánt járul azután hozzájuk a nevezett császár okleveleinek kitűnő diplomatikája, mely mindig alapvető speciális mű marad. A nagy hatásról, melyet a Regesta-kötet historikusokra és a jogtörténelem művelőire tőn, az a körülmény tanúskodik, hogy megjelenése után Közép-Európa minden országából fölszólítás nélkül küldötték be a kutatók Huberhez az általuk újabban és újabban fölfedezett császári oklevelek másolatait vagy kivonatait, úgy, hogy a főmű befejezése után egy évtizedre (1889-ben) másfélezer számra vágó pótlékot adhatott közre maga Huber.

Alighogy bevégezzé nagynevű tagtársunk a Böhmer hagyaté-

¹⁾ Die Regesten des Kaiserreiches unter Karl IV. 1346—1378. — Innsbruck 1877. (Fickernek ajánlva.)

kából rájutott e munkarészt, midőn Giesebrechttől — a 70-es évek végén — azt a fölszólítást vette, hogy a »Sammlung der europäischen Staatengeschichte« részére írja meg Ausztria történelmét. A mily megtisztelő volt a fölszólítás, annyira mintegy kapóra is jött Hubernek, a ki 1870 óta Innsbruckban az egyetemes történet helyett az osztrák történelmet adá elő. Készséggel vállalta hát el a megbízatást, melynek teljesítése folyamán az előkészítő tanulmányok hosszú sorozatának adott életet kutató géniusza.

Ezek a dolgozatok az osztrák történelem egyes homályos fázisait világítják meg a legrégibb időktől a 17-dik századig. Valamennyi egyaránt becses, mint Huber minden dolgozata. Sok közülök az úttörő, nem egy végleg megoldja a fölvetett kérdést. Messze vezetne, ha csak címüket akarnám is fölsorolni; annál kevésbé van itt időm arra, hogy ismertessem őket. Csak példakép hozom föl, mert minket is közelebbről érdekel, azt a magvas tanulmányt, mely a stájer rimes krónikának, a nagy németosztrák interregnum egyik egykorú kútforrásának értékét a kellő mértékre szállítja le, még pedig nagyrészt a magyar oklevél-kiadványok alapján, a magyarországi oklevelek gondos kritikai felhasználásával, példát nyújtván ezzel az osztrák és német kutatóknak, hogy úgy e kornál, mint egyáltalán a Babenberg-dynastia uralmának utolsó szakánál a magyar oklevelek tudósítása nélkül nem boldogulhatni.¹⁾

Még fontosabbak azonban ezeknél az itt névleg sem említett munkálatoknál Huber ama dolgozatai, a melyekben ekevasával a *magyar* történet egyes századainak szűz gyöpét törte föl, a hol fejszéje a *magyar* történelem őserdejéből vágott tisztásokat későbbi szántás alá.

Ezek a tanulmányok hozták Magyarországgal közelebbi összeköttetésbe Hubert; ezekkel kötelezte le állandóan a magyar történettudományt s ezekért való elismerésül igtatá őt Akadémiánk a maga kültagjai sorába.

Bármily csábító volna is az osztrák tudós e körülbelül másfél tucatnyi tanulmányát egyenkint ismertetni s kimutatni mindegyiknél azt, a mivel történelmi ismereteinket előbbrevitte: ter-

¹⁾ Die steirische Reimchronik und das österr. Interregnum. (Mittheilungen des Institutes für österr. Geschichtsforschung. 4. köt. 1883.)

mészetes, hogy a rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt ezt nem teszem s csak egyes, ránk nézve kiválóan fontos vagy kiválóan érdekes dolgozatánál állapodom meg. Futólag említtem hát csak a nagymorva birodalom kiterjedéséről írt dolgozatát,¹⁾ a melyben Hunfalvy Pálnak igazat adván, bebizonyítja, hogy őseink bejövelekor a bolgár birodalom nem terjedhetett nyugatra a Tiszától. Nem időzöm rövid, de magvas tanulmányánál sem, melyben a legrégibb magyar alkotmányról szól; ²⁾ noha talán bátran következtethetném belőle azt a véleményem szerint egyedül helyes nézetet, a mely Hajnik kutatásaiból is levonható, s melyet eleintén Pauler is vallott, de később elejtett, hogy t. i. a tulajdonképi magyarság zöme akkor még kívül állott a királyi alkotmány keretein. Azokat a kisebb-nagyobb értekezéseket is hallgatással mellőzöm, melyek Imre királyunknak öcsésével, Andrással, folytatott küzdelmeiről, a IV. Béla s fia, István, közötti viszálykodásokról szólnak, vagy az előbbinek stájerországi uralmával, a magyar politikának a Babenbergekek örökségébe való beleavatkozásával foglalkoznak. A Kún László alatti benső viszályokról készült tartalmas dolgozataból csak azt az eredményt emelem ki, hogy a későbbi III. Endre Kún László idejében soha nem bírta a szlavoniai hercegséget s nyoma sincs annak, hogy Kún Lászlóhoz valaha barátságos viszonyban állott volna s így szakítanunk kell azzal a kissé érzelmős fölfogással, mintha a gyermektelen Kún Lászlóban megszólalt volna a vér szava és az ő védőszárnyai alatt készült volna az utolsó árpádházi király Slavonia hercegi székében a magyar királyi tisztre. Mellőzöm továbbá azt a tanulmányt is, mely Magyarországnak az utolsó Árpádfi alatti benső viszonyaival ³⁾ foglalkozik;

¹⁾ Die Ausdehnung des »grossmährischen« Reiches nach Südosten (Beiträge zur ältern Geschichte Oesterreichs. 2-ter Beitrag.) Mittheilungen des Institutes für österr. Gesch. Forschung, 2. köt. 1881.

²⁾ Ueber die älteste ungarische Verfassung. (Beitr. zur ält. Gesch. Oesterreichs. 7-ter Beitrag. Mittheilungen des Inst. f. ö. Gesch. Forsch. 6. köt. 1885.

³⁾ Ezen értekezések (Die Kämpfe des Königs Emerich mit seinem Bruder Andreas; die Streitigkeiten zwischen König Béla IV. und seinem Sohne Stefan; Ungarns innere Verhältnisse unter Ladislaus IV.; Ungarns innere Verhältnisse unter Andreas III.) »Studien über die Geschichte Ungarns im Zeitalter der Arpaden« gyűjtőcím alatt az Archiv für österr. Geschichte 65. kötetében, 1884-ben jelentek meg.

csupán azt tartom kötelességemnek kiemelni, hogy Huber árpád-kori értekezései kivétel nélkül mind úttörők s hogy eredményüket Pauler, beható fölülvizsgálat után, nagy haszonnal értékesíthette a maga főművében. Ezekre czéloz Pauler, midőn őszintén hálás elismerésének kifejezése mellett azt mondja, hogy Huber »alapos tudással és éles kritikával sok oly kérdést pendített meg és tisztázott, melyeket irodalmunk szóba sem hozott vagy *nem tudott* kellőleg megoldani.«¹⁾

Van azonban Hubernek az árpád-kori magyar történelmet tárgyaló tanulmányai közül egy, a melynek több ok miatt néhány szót kell szentelnem. Az, a melyben Gertrud királyné megöletésével foglalkozik.²⁾ Az addigi ingadozó fölfogással szemben kétségsbe többé nem vonható módon határozta meg mindenekelőtt a tragédia esztendejét, az 1213-diki évet. A chronológiai kritikában mindig erős Hubernek e megállapítása fontos ugyan, de nem ebben rejlik a tanulmány érdekessége. Meggyőzően bebizonyítja — és ez a fő — hogy a királyné megöletésének tisztán politikai okai voltak s hogy azt a másik okot, Bánk bán nejének meggyalázását s egyáltalán ezt az egész erótikus elbeszélést egyetlenegy egykorú kútfő, akár magyar, akár külföldi, a legtávolabbról sem említi, noha a gyilkosság hírével az egész külföld betelt. A kútfők további bírálata, az összes szereplők és viszonyok elemző vizsgálata után azt mondja ki kutatásai eredménye gyanánt Huber, hogy Bánk bán neje dolga nem egyéb hatásos mesénél. Figyelemreméltó találkozása a véletlennek s egyszersmind kitűnő próbaköve a vizsgálat alaposágának az, hogy ugyanabban az időben, a mikor Huber e kérdéssel foglalkozott, tőle teljesen függetlenül Pauler Gyula egy ugyane tárgyú értekezésében ugyanerre az eredményre jutott. S noha időközben egy kiváló történetírónk, mondhatnám, nép-pszichológiai okokból fönn tartandónak véli a magyar Lukréczia regéjét : Huber és Pauler megállapításai után ezt a regét, mely a nagy magyar drámaíróktól költszetünk egyik remekének megalkotására ösztönzé, ki kell törölnünk történelmünk reális értékeinek leltárából. Meg kell békülnünk a veszteség gondolatával, mint Tell Vilmos

¹⁾ Pauler Gy.: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. Első kötet előszava. (Mind a két kiadásban.)

²⁾ Die Ermordung der Königin Gertrud von Ungarn. Az előbb említett »Studien« második darabja. Id. h.

eseténél vagy Don Carlosénál, a kiről nem sokkal ezelőtt Büdinger az egykorú adatok egész halmazával bebizonyítja, hogy Schiller eszményi hőse a valóságban egy testileg és lelkileg szánsalomraméltó nyomorék volt. Ezzel ellentétben legalább a magyar rege főalakjai a valóságban, az egykorú kútfők homályoszlato világánál, Huber kutatásai után csak nyernek. Bánk bán neje megmarad szennytelen, tiszta nőnek, a kit egyébként mint a királyné egyik gyilkosának, Szolyvai és Szentmiklósi Simonnak napát már tisztos életkora is megvédett Berchtold vad indulatától. Bánk bánnak kezét pedig nem mocskolja be az orgyilokkal kiontott királyi vér; az elégedetlenek közé tartozhatott 1213-ban, de az összeesküvők, az orgyilkosok közé nem. Királyi urát époly híven szolgálta később is, mint azelőtt, hasonlóan János esztergomi érsekhez, a kinek pennájába a rege azt a híres »Reginam occidere nolite«-féle pythicus mondást minden alap nélkül adá.

Az időrendi sor elé vágva, itt találom jónak fölemlíteni Huber ama tanulmányát, a mely, bár mellékesen, a Garaink népszerű balladájában megörökített »Hédervári Kont« esetével is foglalkozik. Ez a hosszú dolgozat Mária királynő és anyja elfogatásának történetéről és Zsigmond királyunknak a nápolyi vagy Anjou-párttal folytatott küzdelmeiről szól; ¹⁾ egész sorát javítja ki a kortani nagy botlásoknak, a melyeket a Huber előtt író magyar kritikusok e korszak eseményeinek vázolásánál elkövettek; rámutat aztán arra, hogy történetirodalmunk Turóczy jóval későbbi krónikájának nem egy nagyítását és meséjét csaknem kritika nélkül elhitte és átvette. Ezek közé az utóbbiak közé tartozik a 30 »keemény vitéznek«, s élükön »Hédervári Kont«-nak kivégeztetése. Hiába mondja a jó Turóczy, hogy erről még az ő korában hangosan zengő lant mellett énekelték s hiába jelzi oly biztosan az esemény idejéül az 1393-dik esztendő: Huber okleveles alapon bizonyítja be, hogy ez a lázadás 1388-ban történt, szervezője Korpádi János és nem »Hédervári Kont« volt. Korpádit és, mint Huber útmutatása után indulva, néhai tagtársunk, Schönherr Gyula kimutatá, egyik társát, Szöglakit, ki is végezteté a király, de a többit nem. A töme-

¹⁾ Die Gefangennehmung der Königinnen Maria und Elisabeth von Ungarn und die Kämpfe König Sigismunds gegen die neapolitanische Partei und die übrigen Reichsfeinde in d. J. 1386—1395. (Arch. f. österr. Gesch. 66-dik köt. 1885.)

ges kivégeztetés ép oly fantázia szüleménye, mint a magyar Anjou-párt fejének, Horváthi Jánosnak gyászos vége, a kit Turóczy válogatott kínzások közt küld halálba, de a kiről Huber bebizonyította, hogy még el sem tudta őt fogatni Zsigmond, nemhogy kivégeztette volna! . . .

. . . Hubernek nem csupán az Anjou-korra vonatkozó, hanem nézetem szerint tán összes magyar történelmi tanulmányai közt a legértékesebb az, a mely »Ludwig I. von Ungarn und die ungarischen Vasallenländer« cím alatt jelent meg.¹⁾ A kritikai bűvárlat szempontjából e tanulmánynak kettős érdeme van. Először az események szövevényénél kijavítja az addigi történetírók tévedéseit s a megtörtént dolgok idejének pontos meghatározásával lehetővé teszi az össze-vissza kúsztal fonál legombolyítását. Másodszor az egykorú külföldi tudósítások valódi értékét a régibb és újabb oklevélpublicatiók összevetése után megállapítja s így sikerül neki egy csoport egymást kiegészítő, teljesen hiteles adatot nyernie. Ezen a kettős alapon építi meg aztán a maga egyszerű, kevésszavú modorában a Nagy Lajosunk balkáni politikáját alkotó tények és szándékok szilárd gerendázatát.

De nem csupán a gondos bűvár s a kritikus alapozó jelenik meg előttünk Huber e szép tanulmányában. A történetírót, a kritice megállapított tények, események és szándékok éles elméjű értékelőjét is nagy értelmi haszonnal hallgatjuk benne, a mint kifejti, hogy az utolsó Árpádok büszke királyi címzeinek az ezen címekbe fölvett országok fölötti reális hatalom nem felelt meg s hogy miért és hogyan lón Lajos föladata e címekbe sűrűbb tartalmat önteni. Csaknem magából kinálkozik itt Hubernek az alkalom, hogy nézetet nyilvánítson Lajos ama hittérítői buzgalmáról is a balkáni országokban, a melyet mint vallási türelmetlenséget kárhoztatnak nála hazai történetíróink. Az osztrák tudós elismeri, hogy Lajos eljárásában a vallásos túlbuzgóság megállapítható; de viszont kimutatja, hogy ez politikai okkal bírt és így szükség-szerű volt. Mivel t. i. azon idők embereit a vallási momentumok nagy mértékben befolyásolták: csak úgy volt lehetséges ráczot, bolgárt és balkáni oláht, a kik nemzetiségüknél és multjuknál fogva a magyar állammal szemben idegenek voltak, ennek az

¹⁾ Arch. für österr. Gesch. 66. kötet. (1885.)

államnak hűséges alattvalóivá tenni, ha sikerül őket legalább vallási tekintetben assimilálni a magyar állam többi alattvalóival. Annak ecsetelése után hogy ez mért nem sikerült s hogy Lajosnak erélye a magyar uralomnak a balkáni hűbéres országok fölötti érvényesítésében, élete vége felé, más czélok miatt miként ernyedte el, összefoglaló ítéletet akkor mond a nagy királyról Huber, midőn Pray mellé állva, katonával és követőivel szemben bizonyítja, hogy Lajos a török ellen igazán soha föl nem lépett. Végzetes tévedése ez, Huber szerint, a kiváló királynak a hűbéres országok és a magyar állam egész helyzetének és egész jövőjének szempontjából egyaránt. Hibázott Lajos, ha azokat az érdekeket, a melyekért Közép-Európában, olasz földön és az északon küzdött, fontosabbnak tartá, mint Magyarország hatalma megszilárdítását a Balkánon. S hibázott ha a balkáni érdekek nagy értékét kellőkép becsülte ugyan, de nem ismerte föl a veszélyt, mely népét a török felől fenyegeti. Minden fény és dicsőség mellett hát, melyet Lajos a magyar koronára árasztott, Huber oda konkludál, hogy e királyunk jelentőségét Magyarország hatalmi állására vonatkozólag a törtéírárás eddigelé *túlbecsülte*. Huber végítélete szigorú s nézetem szerint sokkal jobban illik Hollós Mátyásunkra, a ki nyugati fantómok kedvéért hanyagolta el a Magyarország déli határain már nagyon erősen veszélyeztetett életérdekeket. De szigorúsága csak azt mutatja, hogy a középkori magyar állam nagy súlyának és nagy föladatainak igazibb és alaposabb értékelője Hubernél nincsen.

Átugrom azt a kitünő értekezést ¹⁾, melylyel az osztrák bűvár a magyarságnak az ozmán ellen 1440 és 1443 közt vívott küzdelmeit ismerteti, az események hiteles kútfőit szabatosan megállapítja és itt is rendet hoz a nagy zavarba, mely e rövid korszak történeti chronológiájában észlelhető. Megpihenek azonban pár pillanatra annál a szép tanulmányánál, mely a XVI. század derekán Erdélynek I. Ferdinánd által történt birtokbavételéről s különösen az idők legérdekeseb alakjának a nagy pálos barátinak, Fráter Györgynek tragédiájáról szól.²⁾ Tárgyilagossága, őszinte

¹⁾ Die Kriege zwischen Ungarn und den Türken 1440—1443. Archiv. t. öst. Gesch. 68. köt. (1886).

²⁾ Die Erwerbung Siebenbürgens durch den König Ferdinand I. i. J. 1551. (Arch. f. österr. Gesch. 75. köt. 1889.)

igazságkeresése és a lényeges iránti kritikai érzéke, tehát azok a tulajdonságok, a melyekért őt a német szakférfiak méltán dicsérik, tán egy értekezésében sem mutatkoznak oly előnyös világításban együtt, mint itt. Keresetlen, egyszerű modorában adja elő a katasztrófához vezető eseményeket és okokat s minden tekintetbe vehető körülmény szigorú és nyugodt mérlegelése után, a külföldön s különösen a német történetírásban elterjedt fölfogással szemben levonja a következtetést, mely szerint Fráter György ellen sem az elkövetett, sem a megkísérlett hazavagy fölségárusítás ténye a legtávolabbról sem mutatható ki.

Egy másik, ugyancsak Erdély történetét ¹⁾ tárgyaló s ugyancsak a XVI. század közepébe vágó értekezését mellőzvé, pár szót kell szánnom egy, még I. Ferdinánd idejére vonatkozó, úttörő tanulmányának, a mely ennek az uralkodónknak a pénzügyi viszonyával foglalkozik ²⁾ s abból a helyes szempontból indul ki, hogy Ferdinánd igazságos megítélése csak úgy lehetséges, ha ismerjük a finaciális eszközöket, a melyek a rázúdult föladatokat s az irányában támasztott követelmények teljesítésénél rendelkezésre állottak. E dolgozathoz a Magyarországra vonatkozó anyagot jórészen elhúnyt derék tagtársunknak, Acsády Ignácznak ugyancsak úttörő kutatásaiból meríté s meleg elismeréssel használta is föl Huber. A kép persze teljes nem lehet; a levéltárak méhében rejlő adathalmazok részletes átvizsgálása hosszú évek erős munkáját követelné meg. De jól tájékoztat a becses tanulmány és különösen a mi az osztrák pénzügyi viszonyokat illeti, főbb vonalaiban maradandó értékkel bír. Hazánkra vonatkozólag ellenben úgy látszik, módosulni fognak Huber és Acsády resultatumai. Jeles tagtársunk Takáts Sándor kutatásai után, a melyek eredményei részint egy azóta, sajnos, megszűnt szakfolyóiratban, a Gazdaságtörténelmi Szemlében, részint egyebütt láttak napvilágot, részben még ezután válnak majd közkinccsé, alighanem jóval nagyobbra lesz becsülhető Ferdinánd magyarországi jóvelme annál, a mit a most említett két bűvár praeliminálhatott.

¹⁾ Die Verhandlungen Ferdinands I. mit Isabella von Siebenbürgen 1551—1555. (U. o. 78. kötet. 1892.)

²⁾ Studien über die finanziellen Verhältnisse Österreichs unter Ferdinand I. (Mittheilungen des Institutes für österr. Geschichtsforschung. Ergänzungsband 4. — 1893.)

Történelmi időrendben is, megjelenése idejét tekintve is, utolsó a speciális előtanulmányok sorozatában az az értekezés, mely I. Lipótnak a portához való viszonyát a vasvári békekötés előtt, széleskörű levéltári kutatások alapján tárgyalja.¹⁾ Beható s nála szokatlan részletességgel ismerteti itt Huber I. Lipót és miniszterei ingadozó, következetlen, sőt értelmetlen keleti politikáját ebből az időből. Ennek a megbélyegzendő határozatlanságának a következménye volt — és ez a teljesen új adat roppant érdekes e tanulmányban, — az, hogy a szt.-gotthárdi győzelem után megkötött béke sokkal kedvezőtlenebb helyzetet teremtett annál, a melyet magától kínált föl a bécsi kormánynak a nagyvezér már két évvel azelőtt, a mikor még sem a Nógrád, sem pedig a kiválóan fontos Érsekújvár nem kerültek volt török kézre! Nagy kár, hogy — kitűzött céljához képest — belpolitikai értékét e békekötésnek s belpolitikai hatását e helyzetnek nem veté mérlegre Huber. Mert nem kételkedhetünk benne, hogy tárgyilagossága és igazságszeretete a magyar történelmi fölfogásnak kedvezett s egyik kulcsát a bekövetkező véres és gyászos eseményeknek megtalálta volna...

... Ezt az utolsó értekezést Huber már nem használhatta föl élete főművéhez: Ausztria történelméhez,²⁾ mely 1885 és 1896 közt öt testes kötetben jelent meg és a melyhez föntemplített tartalmas dolgozatai, mint mondtam, előtanulmányok voltak.

A kiváló tudós e főműve azonban nem az, a minek a címe után tarthatnók. Nem Ausztriának, hanem az osztrák-magyar monarchiának adja történetét. Az osztrák és német szakirodalomban elfogadott eme terminus technicus, mely a magyar fület és szemet egyaránt sérti, még oly tárgyilagosan gondolkodó agyba is befészkelé magát, mint Huberé; pedig ha eltér az úzustól, az ő példája mindenesetre többet használ, mint a mi pusztában elhangzó tiltakozásaink. De mentse őt előttünk az, hogy műve címében nincsen tendentia ellenünk.

¹⁾ Oesterreichs diplomatische Bezeichnungen zur Pforte 1658—1664. (Arch. f. österr. Gesch. 85. köt. 1898.)

²⁾ Geschichte Oesterreichs. I—V. köt. 1885—1896.

Huber fölfogása szerint az ő Ausztriája, tehát az osztrák-magyar monarchia, mesterséges alkotás, a mennyiben egy dél-keleti német dynastiának sikerült a szomszédos, nem-német birodalmakban is, a melyek a maguk állami föladatai teljesítésére elégtelenné váltak, elismerést szerezni s e politikai, kulturális és ethnikai tekintetben egymástól különböző államokat a személyes únió segélyével a maga kezében egyesíteni. Nem oly élőfához hasonlít hát a monarchia, mely egy törzsből bocsát ki terebélyes ágakat, hanem különálló épületek összeköttetése. Ezért tartja jónak Huber a monarchia történetét a *synchronistikus* módszer szerint írni meg és visszanyúlni az 1526-dik esztendő elé, föl a messze múltba, a monarchiát alkotó államok megalakulásának eredetéhez. Ennek a fölfogásnak köszönhetjük kitűnő előtanulmányainak ránk vonatkozó darabját és azt, hogy műve keretében Magyarország történetének is szabatos, a kútfők becsületes kritikáján alapuló és objektív előadásával találkozunk.

E nagy munkánál az a cél lebegett Huber szemei előtt, hogy egy egyenest az eredeti kútfőkből merített, alapvető művet írjon, mely mindamellett egybefoglaló előadású legyen s a kultúrtörténeti momentumokat is arányosan tekintetbe vegye, a mennyiben az államjogi és ethnografiai viszonyok kifejlődésére vonatkoznak. Ezt a célját a derék tudós elismerésreméltó módon, teljesen elérte. Elérte pedig főként azzal a tulajdonságával, mely őt kiválólkép jellemzi, hogy t. i. a roppant nagy anyagon, melyet a számanélküli kútfők sokasága és a soknyelvű irodalom nyújt, uralkodni tudott. Az óriás anyaggal való e sikeres megbirkózás az igazán bámulatraméltó e műben s tán még nagyobb tiszteletet érdemel, mint maga az a példaszerűen gondos kritika, a melylyel az egyes kútfőket fölhasználásuk előtt átvizsgálta.

Huber osztrák történelme előadási modorának egyszerűsége, mondhatnók rideg puritanismusa, némelyeket, a kik szellemes nézeteket, lendületes irályt és ezek szárnyain valószínűleg politikai tendenciákat is vártak tőle, nem elégíte ki. Az igaz, hogy mint tanszéki jeles utódja szép necrologjában ¹⁾ nagyon helyesen, hangoztatja, élénk előadást, ragyogó nyelvezetet, páthost vagy

¹⁾ Redlich czikke Huberről: Biograph. Jahrbuch und deutscher Nekrolog III. Bd. 104—110. lapokon.

raisonnement-t csakugyan nem találunk a műben. De van ezek helyett könnyű áttekinthetőség a nehéz kezelésű anyag elrendezésében, találó ítélet mindenütt, a hol eseményről vagy emberről nézetet kell és történelmileg lehet nyilvánítani; s van keresetlen tisztaság, világos rövidség a mondandókban, mely a lényegesnek biztos kiválasztásán alapszik. Mind oly tulajdonság, a melyek kvalitása bizonyára jobb a könnyű és könnyed szellemességnél.

Nagy kár, hogy ez a történeti mű, mely becsülettel megáll a német szakirodalom hasonnemű produktumainak legjobbjai mellett és a melynek osztrák részeit Akadémiánk bold. Hunfalvy Pál ajánlatára magyarra fordíttatá, nagy kár, mondom, hogy az az értékes nagy munka csonkán maradt, mert szerzője a megjelent öt kötetben csak 1648-ig vihette s a hatodik kötet készítésébe belehalt. Vigaszúl szolgál azonban, hogy a folytatás jó kezekbe került; az örökséget Huber egyik legkitünőbb tanítványa s a bécsi katedrán utódja vette át: Oswald Redlich, a bécsi egyetem idei rector magnificusa, a legkiválóbb újabb német historikusok egyike, a kinek Habsburgi Rudolfról írott nagyszabású monografiáját néhány hónappal ezelőtt a müncheni tudományos akadémia követendő minta gyanánt állítá föl e nemű kiadványai számára. Semmi okunk nincs abban kételkedni, hogy a nagy munkát az utód az elődnek szellemében fogja folytatni s részrehajlatlan tárgylagosság lesz vezérsillaga az újabb századok sikamlós talaján . . .

. . . Körülbelül egy emberöltővel ezelőtt kezdett, külföldi példák után indulva, az osztrák történetkutatók figyelme az államkormányzás művészetének, a közigazgatásnak története felé fordulni s azóta egész sora keletkezett az idevágó kisebb-nagyobb dolgozatoknak és kiadványoknak. Mikor azonban Huber a maga osztrák története megírásához fogott, akkor kevesen szántottak még e dűlön s miután főtebb jelzett elvei értelmében ezzel a kérdéssel is foglalkoznia kellett, csaknem a saját erejére és bűvárlatára volt utalva. Kettős értékkel bírt hát az a rövid vezérfonál,¹⁾ melyben az érdemes tudós az osztrák közigazgatás történetét a 18. század végeig fejté ki szemeink előtt s mely szerény

¹⁾ Geschichte der österr. Verwaltungssorganisation bis zum Ausgange des achtzehnten Jahrhunderts. Innsbruck, 1884.

nézetem szerint talán a legjobb, legkikerekítettebb munka tollának összes termékei közt. Előadásában fogamzani, születni és megerősödni látjuk az intézményeket, a melyeknek lelkét és velejét találó megjegyzéseivel világítja meg.

Szintén az osztrák közigazgatás történetét tárgyalja Mária Terézia korától 1848-ig egy kétkötetes munka, mely nem ugyan Huberé, de a melyet ő rendezett sajtó alá és ő adott ki egy, a múlt század közepén elhalt, 82 évet élt, előkelő osztrák bírónak : Dr. Beidtel Ignácznak hagyatékából.¹⁾ Azért említem meg e kiadványt, mert oly értékes, mint a minő, csak Huber gondos censurája alatt válhatott ; meg azért is, hogy fölhívjam így utólag e nálunk nem ismert műre a figyelmet. Ez a rendszertelenül, nem oktató modorban, hanem inkább elbeszélés gyanánt írott munka, mely teli van Magyarországot illető becses vonatkozásokkal, számtalan kisebb-nagyobb fejezetben tárgyalja a közigazgatás minden ágának történetét és minden csínját-binját a legapróbb dolgoktól, a hivatalnokok minősítési táblázataitól kezdve a politikai administratio legfontosb kérdéséig egy nagyműveltségű, ó-liberális gondolkodású főhivatalnok dús élettapasztalatával, nyugodt tárgyilagosságával és csendes humorával. Ezek a tulajdonságok és tartalmi gazdagsága bírhatták Hubert arra, hogy simító kézzel közkinccsé tegye a kéziratot.

A közigazgatás történetének köreit érinti végre Huber legutolsó nagyobb munkája is, melyről még beszámolni tartozom ez emlékbeszéd keretében . . . Tapasztalati tény, t. Akadémia, hogy multtal bíró intézményeknél a gyökeresb változás nehezen és jóval később szokott a változást megokoló események után bekövetkezni. Igy pl. daczára annak, hogy Ausztria már 1866-ban kivált a német Bund kapcsolatából, az osztrák egyetemeken a régi »Deutsche Reichs- und Rechtsgeschichte« még sokáig kötelező tantárgy volt, megfelelő osztrák szakot azonban nem hallgatthattak Ausztria jövődöbeli jogászai és hivatalnokai. Ennek az anomáliának akart az 1893 április 20-diki osztrák birodalmi törvény véget vetni, mely a jogi karok új tanulmányi rendjét szabályozta és kimondá, hogy az osztrák »Reichsgeschichte«, mint az állam képződésének és a nyilvános jognak történelme kötelező tantárgy legyen. Meg-

¹⁾ Geschichte der österr. Staatsverwaltung 1740—1848.

született hát az új disciplina, de nem volt hozzá könyv, mely tanárnak és tanulóknak vezérfonalul szolgálhasson. Hivatalos és nem-hivatalos körök tekintete a szükség e pillanatában az osztrák történelem legalaposabb ismerője, Huberünk felé fordult és ő, a nógátásnak engedve, megírta az ifjú disciplina kézikönyvét, mely 1895-ben jelent meg és az utolsó babérlevél szerzője bokros érdemeinek koszorújában.¹⁾

Magyarországgal szemben álláspontja itt is az maradt, a mi osztrák történelménél volt, noha megelőzőleg magyar barátai: Hunfalvy Pál, Szilágyi Sándor és Pauler Gyula figyelmeztették, hogy a mi hazánk története nem tartozik *Ausztria* történetéhez. Huber onnan indult ki, hogy az uralkodóház magyar és nem-magyar birtokai közt a nyilvános jog területén számtalan sok az érintkezés 1526 óta és csak az 1867 utáni időket illetőleg nem fog többé tekintetbe jöhetni Magyarország egy e nemű osztrák münél. Ennek a nézetnek és fölfogásnak megfelelően osztotta be különben kitünő munkája anyagát és ezért tárgyalja benne a magyar államterület változásait korszakanként a legrégebbi időktől kezdve ép olyan arányban, mint Csehországeit s a német örökös tartományokéit. Hogy különösen ezekben az utóbbi fejezetekben mennyire szükséges és hasznos munkát végzett Huber, azt méltányolni fogja mindenki, a ki tudja, hogy az örökös tartományokat mily nehéz küzdelmek árán, a szívósság mily példátlan erélyével kovácsolták össze századok hosszú folyamán keresztül kisebb-nagyobb területekből és területfoltokból monarchicus egészszé a Habsburgok.

A területváltozások történetét Huber könyvében az alkotmány, a bírósági szervezet, a közigazgatás organumainak s az állam és egyház közti viszonyok fejlődésének történelme követi mindenütt, természetesen mindig a hármass csoport: német örökös tartományok, Csehország és Magyarország szerint elkülönítve, ekként adván vezérfonalat nem csupán a tanárnak és hallgatóinak, hanem minden művelt osztráknak kezébe, a ki a közélet szerveinek kialakulása iránt érdeklődik . . . Hogy a műnek, mint egy efféle conceptio első kísérletének, hiányai is voltak, az

¹⁾ Oesterreichische Reichsgeschichte. Geschichte der Staatsbildung und des öffentlichen Rechts.

érthető. De a második kiadás, melyet Huber kézirati anyagából kibővítve egy illetékes szakférfiú Dopsch bécsi egyet. tanár rendezett sajtó alá s melynek magyar része tökéletesbítéséhez jeles tagtársunk : Nagy Ernő is hozzájárult, a hiányokat pótolá. Ez első vezérfonal mintájára az osztrák egyetemek tanárai egyremásra siettek hasonló tárgyú kézikönyvek megírásával. Most már kénye-kedve szerint választhat közülök a nagy- és a szakközönség ; az úttörés dicsősége azonban mindenkor Hubert fogja illetni . . .

Végigkísértem, t. Akadémia, Intézetünk elhunyt nagynevű kültagját tudományos fejlődése és működése, különösen pedig hazai történelmünk terén folytatott munkássága összes fázisain.

A mennyire nagyterjedelmű ez a munkásság és a mily számosság Huber kutató géniuszának termékei, ép oly kevés szóval szabad őt, a ki a sok szónak mindig ellensége volt, jellemeznem.

Hubert kiváló történelmi érzéssel, erős kutató ösztönrel és még erősebb kritikai elmeéllel ajándékozta meg a természet. Bármely tárgy és esemény felé fordult is figyelme, mindjárt az eredeti kútfők megismeréséhez és elemzéséhez fogott. Ítélszéke elé idézte az eseményeknek elbeszélő és — mestere Ficker elveihez híven — okleveles tanuit ; vallomásaikat mérlegre veté s a mit e vallomásból éles szemével elfogadhatónak látott meg, abból a lényegest a mellékestől gondosan elkülöníté, hogy ítélete és előadása szilárd alapjául szolgálhasson.

De történelmi érzék, kutató ösztön és kritikai elmeél nem mindenkit ment meg attól, hogy mást, többet, jobbat vagy rosszabbat ne lásson a valóban létezettnél. A perspectiva ezen önkéntelen eltolódásának meggátolásához még a történelmi igazság szeretete és a temperamentum bizonyos fokú higgadtsága szükséges. Mind a kettő megvolt Huberben ; sőt ez az utóbbi az események előadásánál, az iránynál, annyira túlsúlyra jutott, hogy a legnagyobb része annak, a mit Huber írt, sem a közvetlenség melegével nem hat az olvasóra, sem a szépnek, a megnyerőnek köntösébe nincs öltöztetve. De a ki a csillogóbb külsőre nem sokat ad, hanem megelégszik a tiszta és tisztos ruhával, csak igazi embert takarjon, a ki nem mulattatás, hanem oktatás céljából nyúl Huber műveihez : annak bő kárpótlást fog a hiányzó eszthetikai gyönyörökért

a reális igazság világos és szabatos előadása nyújtani a sokszor lapidáris nyelvezet ellenére is.

Honnan van az, kérdehetnők végre, hogy ez a tudós, a kinek minden egyes művére a német nyelv »gediegen« jelzője oly igazán ráillik, oly nagymennyiségű szellemi terméket tudott produkálni s mégis elkerülte a »Vielschreiberei« veszélyeit? . . . E jelenség egyik főoka kétségtelenül az, hogy kora ifjúságától fogva szakadatlanul szakmájának élhetett s hogy zavartalan munkálkodása eredményeiből s a szakkörök velejáró osztatlan elismeréséből újabb és újabb erőt meríthetett. A legfőbb okot azonban, azt hiszem, abban a körülményben kell keresnünk, hogy lelki és testi épsége közt ritka harmóniát adott neki ajándékol a végzet.

Mert Huber, a nyugodt, a kitartó, a szívós szellemi munkás, hegyvidéki paraszt szüleitől erős és egészséges testet örökölt. Míg psychéje a német tudós példányképéé : addig zömök, húsos és csontos alkata, sötét arcszíné, ragyogó barna szeme (melynek csillogását a szemüveg mintegy megkettőzteté) azt az izmos hegyi emberfajt juttatta eszünkbe, a mely bár az idők folyamán nyelvére németté vált is, faji jellegét sem a római, sem a német uralom alatt nem veszíté el.

Huber soha sem volt beteg. Csak a halála előtti esztendőben érzett egy ízben szédülési jelenségeket, mint ülő életmódjának következményeit. Hirtelen, egyetemi előadásáról hazatérőben, az utcán érte 64 éves korában (1898. nov. 13.) az agyszélhűdés.

Halála nagy veszteség volt a bécsi egyetemre, a melynek 1887 óta tanára és díszé. a német történettudományra, melynek egyik vezéralakja, a bécsi tudományos akadémiára, a melynek régóta rendes tagja s kitűnő főtítkára és krónikása volt. S noha ezek az intézetek, természetesen, sokkal közelebb állottak hozzá, mint mi : mégis — és ezt bízvást mondhatom — mi veszítettünk benne a legtöbbet. Mert kitűnő bűvárokat folyton nevel a bámulatosan föllendült német történettudomány, de hosszú idők fognak még elmúlni, míg közülök valaki a magyar történetkutatásnak annyi és oly nagyértékű szolgálatot fog tenni, mint a minőkkel Huber Alfonz bennünket lekötelezett.

(Kútfők : I. Huber művei. II. O. Redlich szép nekrológja Huberről a Biogr. Jahrbuch u. deutsch. Nekrolog III. köt. 104. és köv. l. III. Az e Nekrolog végén idézett irodalom nagyobb része. Azonkívül és főleg : IV.

J. Jung becses műve : Julius Ficker (1826—1902). Ein Beitrag zur deutschen Gelehrten-geschichte, Innsbruck 1907., mely Huberről is nagyon sok igen érdekes tudósítást tartalmaz. V. Thunról, Fickerről és Bóhmerről a köv. művek és czikkek : S. Frankfurter, Gr. Leo Thun—Hohenstein, Franz Exner und Hermann Bonitz, Wien, Hölder, 1893. ; u. a. egy hosszú czikk az Allgem. deutsche Biographie 38. köt. 179—212 lapjain ; J. Jung föntidézett műve Fickerről ; J. Jansen műve Bóhmerről (Joh. Friedr. Böhmers Leben, Briefe, etc. 1868.) és Wattenbach czikke ugyanerről az Allgem. deutsche Biographie 3. köt. 76. és köv. l. VI. Sajat magam emlékezései és megfigyelései.)

VI. kötet.	V. Oppolzer Tivadar külső tagról. <i>Konkoly Miklós</i> tisz. tagtól	—	kor. 30	fil
	VI. Paúr Iván lev. tagról. <i>Hampel József</i> l. tagtól	—	» 50	»
	VII. Pauer János l. tagról. Dr. <i>Czobor Béla</i> l. tagtól	1	» 20	»
	VIII. Heer Oszvald külső tagról. <i>Klein Gyula</i> l. tagtól	—	» 80	»
	IX. Balogh Kálmán r. tagról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	1	» 20	»
	X. Pott Frigyes Ágoston k. tagról. <i>Pecz Vilmos</i> l. tagtól	—	» 40	»
	XI. Danielik János t. tagról. <i>Szvorényi József</i> t. tagtól	—	» 60	»
	XII. Apáthy István r. tagról. <i>Matlekovich Sándor</i> l. tagtól	—	» 60	»
	XIII. Rómer F. Flóris r. tagról. <i>Hampel J.</i> l. tagtól	1	» 20	»
	XIV. Zsigmondy Vilmos l. tagról. <i>Pécs Antal</i> l. tagtól	—	» 50	»
	XV. Rónay János Jácint r. tagról. <i>Pór Antal</i> l. tagtól	—	» 60	»
VII. kötet.	I. Pesty Frigyes r. tagról. <i>Ortvay Tivadar</i> l. tagtól	—	» 30	»
	II. Gorové István t. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól	—	» 40	»
	III. Beöthy Leó l. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól	—	» 40	»
	IV. Jendrassik Jenő r. tagról. <i>Klug Nándor</i> l. tagtól	—	» 60	»
	V. Rádzsa Rádzsendrálála Mitra k. t.-ről. <i>Duka Tivadar</i> l. tagtól	—	» 80	»
	VI. Kacs Kovács Lajos l. tagról. <i>Nagy Iván</i> r. tagtól	—	» 20	»
	VII. Ballagi Mór r. tagról. <i>Imre Sándor</i> r. tagtól	1	» —	»
	VIII. Lenhossék József r. tagról. <i>Mihalkovich Géza</i> r. tagtól	—	» 90	»
	IX. Haán Lajos l. tagról. <i>Zsilinszky Mihály</i> l. tagtól	—	» 60	»
	X. Keleti Károly r. tagról. <i>Jekelfalussy József</i> l. tagtól	—	» 60	»
VIII. kötet.	I. Szűcs István lev. tagról. <i>Ballagi Géza</i> l. tagtól	—	» 60	»
	II. Renan mint orientalista. <i>Goldziher Ignác</i> r. tagtól	2	» —	»
	III. Pandić József külső tagról. <i>Kanitz Ágost</i> l. tagtól	—	» 80	»
	IV. Bárány Kemény Gábor t. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól	—	» 60	»
	V. Wenzel Gusztáv r. tagról. <i>Vécsey Tamás</i> r. tagtól	1	» 50	»
	VI. Sir Richard Owen k. tagról. <i>Margó Tivadar</i> t. tagtól	1	» —	»
	VII. Vajkay Károly l. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	—	» 60	»
	VIII. Grünwald Béla l. tagról. <i>Láng Lajos</i> r. tagtól	—	» 60	»
	IX. Deák Farkas r. tagról. <i>Bárány Radvánszky Béla</i> t. tagtól	—	» 30	»
	X. Szabó Károly r. tagról. <i>Szilágyi Sándor</i> r. tagtól	—	» 30	»
	XI. Markusovszky Lajos t. tagról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	—	» 60	»
	XII. Roscher Vilmos k. tagról. <i>Kautz Gyula</i> r. tagtól	1	» 50	»
IX. kötet.	I. Cantù Caesar k. tagról. <i>Óváry Lipót</i> l. tagtól	—	» 60	»
	II. Dankó József lev. tagról. <i>Pór Antal</i> r. tagtól	—	» 60	»
	III. Nagy Imre r. tagról. <i>Fejérpataky László</i> r. tagtól	—	» 50	»
	IV. Ludwig K. F. V. k. tagról. <i>Klug Nándor</i> r. tagtól	—	» 60	»
	V. Kronecker Lipót k. tagról. <i>Rados Gusztáv</i> l. tagtól	—	» 30	»
	VI. Margó Tivadar t. tagról. <i>Entz Géza</i> r. tagtól	—	» 60	»
	VII. Gneist Rudolf k. tagról. <i>Concha Győző</i> l. tagtól	—	» 80	»
	VIII. Du Bois-Reymond E. k. tagról. <i>Thanhoffer L.</i> r. tagtól	—	» 60	»
	IX. Xántus János l. tagról. <i>Mocsáry Sándor</i> l. tagtól	—	» 60	»
	X. Hazslinszky Frigyes r. tagról. <i>Mágócsy-Dietz S.</i> l. tagtól	—	» 80	»
	XI. Finály Henrik l. tagról. <i>Márki Sándor</i> l. tagtól	1	» 20	»
	XII. Török József és Antal Géza tagokról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	—	» 60	»
X. kötet.	I. Spencer Wells k. tagról. <i>Duka Tivadar</i> l. tagtól	—	» 30	»
	II. Szathmáry György l. tagról. <i>Zsilinszky Mihály</i> r. tagtól	—	» 60	»
	III. Gladstone W. E. k. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól	—	» 60	»
	IV. Ábel Jenő l. tagról. <i>Hegedűs István</i> l. tagtól	—	» 60	»
	V. Horvát Boldizsár t. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	1	» —	»
	VI. Nagy Iván r. tagról. <i>Márki Sándor</i> l. tagtól	—	» 40	»
	VII. Mihalkovich Géza r. tagról. <i>Thanhoffer Lajos</i> r. tagtól	—	» 50	»
	VIII. Pasteur Lajos k. tagról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	1	» —	»
	IX. Capasso Bertalan k. tagról. <i>Óváry Lipót</i> l. tagtól	—	» 30	»
	X. Jurányi Lajos r. tagról. <i>Mágócsy-Dietz Sándor</i> l. tagtól	1	» —	»
	XI. Bunsen Róbert k. tagról. <i>Than Károly</i> r. tagtól	1	» —	»
	XII. Gr. Andrassy Manó l. tagról. <i>Br. Radvánszky Béla</i> t. tagtól	—	» 30	»
XI. kötet.	I. Domanovszky Endre l. tagról. <i>Alexander Bernát</i> l. tagtól	—	» 30	»
	II. Hauer Ferencz k. tagról. <i>Böckh János</i> l. tagtól	1	» 20	»
	III. Téfly Iván l. tagról. <i>Pecz Vilmos</i> l. tagtól	—	» 80	»

XI. kötet.	IV. Szilágyi Sándor r. tagról. <i>Fraknoi Vilmos</i> r. tagtól	2 kor. — fill.
	V. Laufenauer Károly l. tagról. <i>Kéthly Károly</i> l. tagtól	— > 30 >
	VI. Arneht Alfréd k. tagról. <i>Károlyi Árpád</i> r. tagtól	— > 40 >
	VII. Hollósy Jusztinián l. tagról. <i>Fehér Ipoly</i> t. tagtól	— > 40 >
	VIII. Jekelfalussy József r. tagról. <i>Vargha Gyula</i> l. tagtól	— > 40 >
	IX. Fodor József r. tagról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	— > 20 >
	X. Horvát Árpád l. tagról. <i>Károlyi Árpád</i> r. tagtól	— > 40 >
	XI. Halász Ignác l. tagról. <i>Szilasi Mór</i> l. tagtól	— > 40 >
XII. kötet.	XII. Tóth Lőrincz r. tagról. <i>Vécsey Tamás</i> r. tagtól	1 > — >
	I. Taine Hippolyt k. tagról. <i>Alexander Bernát</i> l. tagtól	— > 60 >
	II. Heller Ágost r. tagról. <i>Fröhlich Izidor</i> r. tagtól	— > 60 >
	III. Kerékgyártó Árpád l. tagról. <i>Békefi Remig</i> l. tagtól	— > 60 >
	IV. Plósz Pál l. tagról. <i>Lengyel Béla</i> r. tagtól	— > 30 >
	V. B. Balassy Ferencz l. tagról. <i>Szentkláray Jenő</i> l. tagtól	— > 80 >
	VI. Kondor Gusztáv l. tagról. <i>Kövesligethy Radó</i> l. tagtól	— > 60 >
	VII. Kronos Ferencz k. tagról. <i>Wertheimer Ede</i> l. tagtól	— > 30 >
	VIII. Bertrand Sándor k. tagról. <i>Wosinsky Mór</i> l. tagtól	— > 30 >
	IX. Torma Károly r. tagról. <i>Téglás Gábor</i> l. tagtól	— > 60 >
	X. Czobor Béla r. tagról. <i>Békefi Remig</i> l. tagtól	— > 80 >
	XI. Ráth Zoltán l. tagról. <i>Vargha Gyula</i> l. tagtól	— > 60 >
XIII. kötet.	XII. Szigeti József l. tagról. <i>Berczik Árpád</i> l. tagtól	— > 45 >
	I. Mátyás Flórián r. tagról. <i>Békefi Remig</i> l. tagtól	— > 40 >
	II. Pulszky Ágost l. tagról. <i>Concha Győző</i> r. tagtól	— > 80 >
	III. Staub Mór l. tagról. <i>Mágócsy-Dietz S. l.</i> tagtól	— > 80 >
	IV. Gróf Kuun Géza tiszt. és ig. tagról. <i>Goldziher I. r.</i> tagtól	— > 60 >
	V. Br. Radvánszky Béla t. és ig. tagról. <i>Zsilinszky M. r.</i> tagtól	— > 60 >
	VI. Fayer László lev. tagról. <i>Balogh Jenő</i> lev. tagtól	1 > — >
	VII. Hoffmann Pál r. tagról. <i>Vécsey Tamás</i> r. tagtól	— > 30 >
	VIII. Wosinsky Mór l. tagról. <i>Ortway Tivadar</i> r. tagtól	1 > — >
	IX. Reclus Elisée k. tagról. <i>Lóczy Lajos</i> r. tagtól	— > 80 >
	X. Csaplár Benedek l. tagról. <i>Ortway Tivadar</i> r. tagtól	1 > 20 >
	XI. Schmidt Sándor l. tagról. <i>Schafarzik Ferencz</i> l. tagtól	— > 60 >
XIV. kötet.	XII. Hegedüs Sándor r. tagról. <i>Nagy Ferencz</i> r. tagtól	— > 80 >
	I. Bubics Zsigmond t. tagról. <i>Ortway Tivadar</i> r. tagtól	1 > 20 >
	II. Sir William Thomson, lord Kelvin l. tagról. <i>Fröhlich Izidor</i> r. tagtól	1 > — >
	III. Falk Miksa l. tagról. <i>Gaal Jenő</i> r. tagtól	— > 40 >
	IV. Vadnai Károly r. tagról. <i>Berczik Árpád</i> r. tagtól	— > 40 >
	V. Széchy Károly l. tagról. <i>Décsi Lajos</i> l. tagtól	— > 60 >
	VI. Boissier Gaston k. tagról. <i>Csengeri János</i> l. tagtól	— > 60 >
	VII. De Goeje M. és Barbier de Meynard k. tagokról. <i>Goldziher Ignác</i> r. tagtól	— > 60 >
	VIII. Brusa Emil k. tagról. <i>Balogh Jenő</i> l. tagtól	— > 60 >
	IX. Högyes Endre r. tagról. <i>Tangl Ferencz</i> l. tagtól	— > 60 >
	X. Liphay Sándor r. tagról. <i>Kherndl Antal</i> r. tagtól	— > 60 >
	XI. Schenek István l. tagról. <i>Kosutány Tamás</i> l. tagtól	— > 30 >
XV. kötet.	XII. Kövály László l. tagról. <i>Márki Sándor</i> l. tagtól	1 > — >
	I. Moissan Henrik k. tagról. <i>Lengyel Béla</i> r. tagtól	— > 40 >
	II. Krumbacher Károly k. tagról. <i>Pecz Vilmos</i> r. tagtól	1 > 20 >
	III. Gothard Jenő l. tagról. <i>Konkoly Miklós</i> t. tagtól	— > 40 >
	IV. Knauz Nándor r. tagról. <i>Kollányi Ferencz</i> l. tagtól	2 > — >
	V. Kautz Gyula ig. és r. tagról. <i>Földes Béla</i> r. tagtól	1 > — >
	VI. Malagola Károly k. tagról. <i>Óváry Lipót</i> l. tagtól	— > 20 >
	VII. Misteli Ferencz k. tagról. <i>Simonyi Zsigmond</i> r. tagtól	— > 80 >
XVI. kötet.	VIII. Szarvas Gábor r. tagról. <i>Simonyi Zsigmond</i> r. tagtól	— > 60 >